

KƏNDLİ-FERMER TƏSƏRRÜFATI İŞÇİLƏRİNƏ KİTABXANA XİDMƏTİNİN TƏŞKİLİ MƏSƏLƏLƏRİ

Müstəqilliyinin 10 illiyini qeyd edən Azərbaycan Respublikası sosializmin mərkəzləşdirilmiş planlı inzibati-amirlik sistemindən demokratik prinsiplər əsasında qurulan və azad bazar münasibətlərinə söykənən yeni iqtisadi sistemə keçməyə qədəm qoymuşdur. İqtisadiyyatı bazar münasibətləri əsasında qurmaq, cəmiyyətin demokratik əsaslarla inkişafını təmin etmək məqsədilə bir çox qanun və qərarlar qəbul edilmişdir. Kənd təsərrüfatında həyata keçirilən iqtisadi islahatların hüquqi əsasını Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən 1991-1995-ci illərdə və sonrakı dövrlərdə qəbul edilmiş "Torpaq məəcəlləsi", "Mülkiyyət haqqında", "İcarə haqqında", "Kəndli (fermer) təsərrüfatı haqqında", "Sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında", "Torpaq vergisi haqqında", "Aqrar islahatların əsas istiqamətləri haqqında", "Kolxoz və sovxoz islahatı haqqında" qanunlar, "Kolxoz və sovxozların əmlakının bölüşdürülməsi, satılması və bələdiyyə mülkiyyətinə verilməsi" qaydası və digər normativ hüquqi sənədlər təşkil edir.¹ Bu qanunlara isnad edərək aqrar sahədə iqtisadi bazanın əsası olan mülkiyyət üzərində yeni təsərrüfatçılıq formalarının yaradılması, torpağın və əmlakın onun iddiaçıları arasında bölüşdürülməsi; istehsal sahələrinin struktur quruluşunun daxili və xarici bazarın tələblərinə müvafiq surətdə təkmilləşdirilməsi; aqrar bölməyə sərmayə qoyuluşu; elmi texnoloji yeniliklərin istehsala tətbiqi; stimullaşdırıcı qiymət qoyma; çevik vergi və kredit siyasəti mexanizminin işlənməsi; iqtisadi idarəetmə üsuluna üstünlük verilməsi; stimullaşdırıcı tədbirlər sistemindən

¹ Niftullayev V. Kənd təsərrüfatının iqtisadiyyatı. – B.: Elm, 1996, s. 3.

səmərəli istifadə edilməsi və s. kimi proseslərin həyata keçirilməsinə cəhd göstərilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, iqtisadi islahatların uğurla həyata keçirilməsi aqrar-sənaye kompleksinin, o cümlədən onun mənəvi özəyi sayılan kitabxana problemlərinin də dərindən öyrənilib dərk edilməsindən, çoxukladlı təsərrüfatçılıq şəraitində işləyə bilən yüksək ixtisaslı kitabxanaçı kadrların hazırlığından çox asılıdır. Lakin bu asılılığı izah etməzdən qabaq kəndli-fermer təsərrüfatının təşkili qaydası haqqında ümumi məlumat vermək daha məqsədəuyğun olardı.

Azərbaycan Respublikasının 8 mart 1992-ci ildə "Kəndli (fermer) təsərrüfatı haqqında" qəbul etdiyi qanuna görə 18 yaşına çatmış bütün vətəndaşlar kəndli təsərrüfatı yaratmaq və həmin məqsəd üçün torpaq sahəsi almaq hüququna malikdir. "Torpaq islahatı haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda göstərilən kimi, "Torpaq payı naturada paylaşmaq hüququ olan şəxslərin (ailənin) xüsusi mülkiyyətinə verilir".¹ Torpaq sahəsi almaqda ərazidə daimi yaşayan, kənd təsərrüfatında ən azı 3 il işləyən və lazımı peşə vərdişləri olan vətəndaşlara üstünlük verilir. Kəndli təsərrüfatının üzvləri daimi bir yerdə yaşayan və təsərrüfatda işləyən ər-arvad, onların valideynləri, 14 yaşından yuxarı uşaqları və könüllülük əsasında birləşmiş digər şəxslər hesab edilir. Təsərrüfatda hər bir şəxsə çatacaq fərdi əmlakın payını hesablamaq üçün əvvəlcə hər bir nəfərin ictimai islahatda iştirakı müəyyənləşdirilir.² Kəndli təsərrüfatının üzvlərindən biri təsərrüfata başçı seçilir. Təsərrüfat başçısı dövlət, kooperativ, ictimai və digər müəssisələrlə danışıqlar aparır, münasibətlərdə təsərrüfatın mənafeyini təşkil edir, müqavilələr bağlayır, etibarnamə verir və vəsaitlərdə sərəncam hüququndan istifadə edir.

Azərbaycan Respublikasının təbii iqtisadi şəraiti nəzərə alınmaqla fermer təsərrüfatları ABS, Fransa, Türkiyə modelləri əsasında 3 müxtəlif variantda yaradılır. 1-ci variantda rayon xalq deputatları soveti tərəfindən kəndli (fermer) təsərrüfatlarının yaradılması üçün xüsusi torpaq sahəsi ayrılır.

¹ *Prezident imzası - Prezident qayğısı. - B., 1998, s.395.*

² *Kolxoz və sovxozların səhmdar cəmiyyətinə çevrilməsinin təşkilinə tövsiyələr. - B., 1996, s.6.*

Kənd təsərrüfatının yaradılmasının 2-ci variantı zərərle işləyən, aşağı rentabelli kolxoz və sovxozların bazası əsasında yaradılan təsərrüfatlardır.

Kolxoz və sovxozların torpaqlarında yaradılan kəndli təsərrüfatları istehsalın səmərəliliyini təmin edən 3-cü variantda aiddir. Sovxozun bazası əsasında yeni yaradılan təsərrüfatın hər bir üzvünün iki şəxsi hesabı olmalıdır. Bu hesabda əmlakın baza dəyərində və əmlakın artan hissəsində payı göstərilir.¹

Bir məsələni də qeyd etmək lazımdır ki, 1999-cu ilin məlumatına görə, respublikamızda 44,8 min kəndli təsərrüfatı olmuşdur. Lakin orta hesabla bir kəndli (fermer) təsərrüfatına düşən torpaq sahəsi azalaraq 23 hektardan 4 hektara enmişdir. Torpaq sahəsinin azalmasına baxmayaraq, fermer təsərrüfatının dinamik inkişafı islahatların sürətlə aparılmasını şərtləndirməklə onun informasiya bazası kimi kitabxanaların da üzərinə çox ciddi vəzifələr qoyur. Belə ki, MKS-in fəaliyyəti respublikamızda formalaşmış və müvəffəqiyyətlə fəaliyyət göstərən elmi-texniki məlumat sistemindən ayrı şəkildə inkişaf edə bilməz.

Kütləvi kitabxanaların yerini, hər bir ərazidə onların məlumat bibliografiya işinin istiqamətlərini düzgün müəyyənləşdirmək üçün müəssisə və təşkilatlarda çalışan mütəxəssislərin məlumatlandırılmasının bütün kanallarını, həmçinin onlara daxil olan məlumatların xarakterini diqqətlə öyrənmək lazımdır. Bu öz işinin xarakterinə görə daim yeni ədəbiyyatla tanış olmağı tələb edən digər kanallarla lazımı məlumatı ala bilməyən mütəxəssis kateqoriyalarına mərkəzi kitabxananın daha çox fikir verilməsi üçün əsas rol oynayan mühüm cəhətdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, mərkəzləşmiş kitabxana sistemlərində kitab fondlarının yeni tələbata uyğun olaraq formalaşması universal fondlar kimi onların əhəmiyyətini artırmış, rayon mərkəzində yaşayan bütün ziyalılara, mütəxəssislərə xidmət etmək imkanı verilmişdir.¹

¹ *Aqrar-Sənaye komitəsi müəssisə və təşkilatlarında mülkiyyətin dövlətsizləşdirilməsinə və özəlləşdirilməsinə dair tövsiyələr. - B., 1992, s.15.*

² *Xələfov A. Azərbaycanda kitabxana işinin mərkəzləşdirilməsinin bözi yekunları və təkmilləşdirilməsi məsələləri. - Bax: Azərbaycanda kitabxana işinin mərkəzləşdirilməsi məsələləri. Elmi əsərlərin tematik məcmuəsi. - B., 1986, s.9.*

Kitabxananın fərdi abonementləri ola biləcək mütəxəssislər dairəsinin daha dəqiq şəkildə müəyyənləşdirilməsi də mühüm əhəmiyyət kəsb edən məsələlərdəndir. "Mütəxəssis" anlayışı, ixtisas ədəbiyyatında və bir çox digər mənbələrdə göstərdiyi kimi, çox geniş anlayışdır. Buna görə də mərkəzləşdirmə şəraitində mütəxəssislərə kitabxana xidmətinin təşkili zamanı, 1-ci növbədə kitabxananın xidmət edəcəyi mütəxəssislərin tərkibini müəyyənləşdirmək lazımdır. Bu məqsədlə mərkəzi kitabxana xüsusi oxuculara profil kartotekası tərtib edib aparır.

Mərkəzi kitabxana tərəfindən göstərilən təsərrüfat rayonlarının iqtisadi profilləri eyni olmadığına görə, hər bir mərkəzi kitabxananın fəaliyyət göstərdiyi ərazidə çalışan mütəxəssislərin miqdarı və onların maraq dairələri də yeni olmayacaqdır. Bu zaman eyni tipli mütəxəssislərdə çalışan şəxsləri istisna etmək lazımdır. Təbiidir ki, belə olan şəraitdə hər bir mərkəzi kitabxana yerləşdiyi təsərrüfat rayonunun xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq mütəxəssislərə kitabxana xidmətini təşkil edəcəkdir. Daha dəqiq desək, mərkəzi kitabxananın yerləşdiyi rayonun təsərrüfat profili mərkəzləşmə şəraitində və ümumiyyətlə mütəxəssislərə, o cümlədən fermer mütəxəssislərə kitabxana xidmətinin əsas xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirən mühüm və 1-ci dərəcəli amil kimi çıxış edir. Məsələn: respublikamızın müxtəlif zonalarında yerləşən Tovuz və Lənkəran rayonunun təsərrüfat fəaliyyətləri və profili bir-birindən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Buna görə də həmin rayonların mərkəzləşdirilmiş kitabxana sistemlərinin mütəxəssislərə, o cümlədən fermer işçilərinə kitabxana xidmətinin xüsusiyyətləri də bir-birindən fərqlənəcəkdir.

Mərkəzləşmə şəraitində mütəxəssislərə kitabxana xidməti dedikdə əsasən MKS-in məlumat-bibliografiya işi nəzərdə tutulur.

Bu sahədə MKS-in əsas fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakılardır:

-Məlumat-bibliografiya aparatının (kataloqların, kartotekaların, məlumat və bibliografiya nəşrləri fondunun, ödənilmiş arayışlar arxivinin) yaradılması;

-Məlumat-bibliografiya xidmətinin, daha doğrusu bu və ya digər məsələ (mövzu, predmet) üzrə ədəbiyyatın üzə çıxarılması ilə bağlı olan oxucu sorğularının ödənilməsi;

-Ayrı-ayrı oxucu qruplarının, təşkilat və müəssisələri, onları maraqlandıran mövzular üzrə ədəbiyyat haqqında məlumatla təmin edilməsi;

-Oxucular arasında bibliografik biliklərin təbliğ edilməsi.¹

Ümumiyyətlə qeyd etmək lazımdır ki, mərkəzləşdirmə şəraitində mütəxəssislərə kitabxana xidmətinin təşkil edilməsinin nəzəri əsasları ixtisas ədəbiyyatında kifayət qədər işıqlandırılmışdır. Lakin, bu nəzəri əsasların müəyyən iş təcrübəsində olduğu kimi istifadə edilməsi tamamilə qeyri mümkündür. Hər bir rayonun özünəməxsus təsərrüfat profili MKS-nin mütəxəssislərinə, o cümlədən fermer mütəxəssislərə məlumat-bibliografiya xidmətinin spesifik xüsusiyyətlərini yaradır. Bu Tovuz rayon MKS-nin fəaliyyətində və topladığı iş təcrübəsində bir daha özünü büruzə verir.

Respublikamızın inzibati təsərrüfat rayonlarından biri olan Tovuz rayonunun əhalisi əsas etibarilə üzümçülük, taxılçılıq, maldarlıq və əkinçiliklə məşğul olurlar. Rayonda bir sıra zavodlar, fabriklər, ali və orta ixtisas təhsilli mütəxəssisləri, tikinti idarələri, toxuculuq idarəsi¹ və 131 fermer təsərrüfatı fəaliyyət göstərir. Bu təsərrüfatların 26-sı rəsmi dövlət qeydiyyatına alınmış, 105-i isə alınmamışdır. Hazırda bu təsərrüfatlarda 745 nəfər mütəxəssis çalışır ki, bunun da 602 nəfərinin ali və orta ixtisas təhsili vardır².

Tovuz rayon MKS-nin gündəlik fəaliyyəti rayonun qarşısında duran iqtisadi islahatların yerinə yetirilməsi istiqamətində qurulmuşdur.

Məlumdur ki, mütəxəssislərə, o cümlədən fermer təsərrüfatı işçilərinə kitabxana xidmətində, bibliografik xidmət mühüm yer tutur və aparıcı rol oynayır. MKS-də mütəxəssislərə məlumat-bibliografiya xidməti metodika-bibliografiya şöbəsi tərəfindən həyata keçirilir. Tovuz rayon MKS-də kəndli (fermer) təsərrüfatı mütəxəssislərinə göstərilən bibliografik xidmət öz xarakterinə görə müxtəlifdir. Çünki, kütləvi kitabxanalar şəbəkəsinin mərkəzləşdirilməsi nəticəsində hər bir oxucuya daha rəngarəng formada, səmərəli iş kənddə bibliografik xidmət üçün əsl şərait yaradılmışdır. Öz ideya məzmununa görə fondu çox zəngin olan rayon MKS-nin işi mütəxəssislərə xidmət işinin təkmilləşmiş müxtəlif üsullarından

¹ Ким М. Информационная работа массовой библиотеки в современных условиях. – В кн. В помощь массовым библиотекам. – М., 1975, с.37.

² Azərbaycan şəhər və rayonlarının qısa telefon məlumat kitabı. – B., 103, s. 203.

³ Tovuz rayon statistika idarəsinin 1999-cu ilə məlumatı.

istifadə olunmasını tələb edir. Rayon MKS-də oxuculara məlumat-bibliografya xidməti məsələsi çoxcəhətli və rəngarəngdir ki, bu da oxucu tərkibinin müxtəlifliyindən irəli gəlir. Ona görə də MKS-də elə bir bibliografik xidmət sistemi yaratmaq lazımdır ki, təhsilindən və ixtisasından aslı olmayaraq, bütün oxucu qrupları ondan istifadə edə bilsinlər. Bu zaman mütəxəssis oxuculara məlumat-bibliografya xidmətinin təşkilinə xüsusi fikir vermək lazımdır.

Tovuz rayon MKS-də Metodika bibliografya şöbəsi mütəxəssislərə məlumat-bibliografya xidmətinin iki başlıca istiqaməti üzrə;

a) Mütəxəssislərə sorğu-bibliografya xidməti (kitabxana və ya bibliografya xarakterli sorğulara cavab verməsi);

b) Bibliografik informasiya işinin (ən yeni və aktual ədəbiyyat haqqında oxuculara, mütəxəssisə və təşkilatlara verilən informasiya) həyata keçirilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, kitabxana müəssisələr bibliografik xidmət göstərməzdən əvvəl onun sorğu və marağının xarakterini öyrənir. Buna görə də Tovuz rayonu MKS-də fermer mütəxəssisləri sorğularının dəqiq öyrənilməsi, onların kitaba olan tələblərinin hərtərəfli öyrənilməsi və mütaliyəyə rəhbərlik məsələsi həmişə diqqət mərkəzindədir. Kitabxana yalnız mütəxəssisin hansı kitablarla maraqlandığını öyrənməklə kifayətlənmir, onların sorğularının xarakterini müəyyənləşdirən əsas səbəb və amilləri də öyrənir.

Müasir dövrdə respublikamızda elmin sürətli inkişafı ilə əlaqədar olaraq gedən inteqrasiya və diferensiya nəticəsidir ki, bir çox mütəxəssislər eyni kitabdən, eyni mənbədən istifadə etməli olurlar. Lakin, bu heç də o demək deyildir ki, hamı eyni kitabdən istifadə etdiyi üçün onların sorğuları da eyni olmalıdır. Oxucular eyni kitabdən müxtəlif məqsədlər üçün istifadə etdiklərinə görə onların sorğuları da müxtəlif və çoxcəhətlidir. Məhz buna görə də Tovuz rayon MKS-də müxtəlif mütəxəssis sorğularının müxtəlifliyə malik olan xüsusiyyətləri ayrı-ayrı qruplar üzrə öyrənilir. Buna uyğun olaraq, kitabxananın xidmət etdiyi mütəxəssis oxucu kontingenti aşağıdakı qruplara ayrılmışdır.

- a) Mühəndis və texniki işçilər
- b) Kənd təsərrüfatı mütəxəssisləri
- c) Tibb işçiləri

ç) Müəllimlər¹

Yuxarıda qeyd etdik ki, işini öyrəndiyimiz kitabxanada mütəxəssislərə bibliografik xidmətin başlıca istiqamətlərindən biri oxuculara onların sorğuları əsasında göstərilən xidmətdir.

Ümumiyyətlə, kitabxanalarda mütəxəssislərə və digər oxucu qruplarına verilən arayışların aşağıdakı tipləri vardır:

- 1.Mövzu arayışı
- 2.Bibliografik arayış
- 3.Kitabxana arayışı
- 4.Faktik arayış²

Tovuz rayon MKS-də mütəxəssislərə verilən arayışların bu tiplərindən istifadə olunur. Kitabxana əməkdaşları oxucuların sorğularına düzgün və dolğun cavab vermək üçün arayışlardan geniş istifadə edirlər. İşini öyrəndiyimiz MKS-də mütəxəssislərə verilən şifahi və yazılı şəkildə yerinə yetirilir. Kitabxana şifahi arayışları operativ olaraq dərhal, oxucunun bilavasitə iştirakı ilə verir. Bəzən isə şifahi sorğular telefon vasitəsilə verilir.

Yuxarıda qeyd etdik ki, Tovuz rayon MKS-də mütəxəssislərin o cümlədən fermer mütəxəssislərinin sorğularına verilən arayış tiplərindən biri mövzu arayışıdır. Göstərmək lazımdır ki, işini öyrəndiyimiz kitabxana sisteminə hər gün onlarca mütəxəssis müxtəlif məzmunlu sorğularla kitabxanaya müraciət edirlər. Kitabxana bu sorğuları ödəmək üçün müxtəlif bibliografik mənbələrdən, məlumat-bibliografya fondundan, kataloq və kartotekalardan səmərəli şəkildə istifadə edir.

Qeyd etmək lazımdır ki, yeni təsərrüfat formalarının yaranması və inkişafı ilə əlaqədar olaraq kitabxanaya daxil olan kənd təsərrüfatı ilə bağlı mövzu sorğularının sayı ildən-ildə artır. Belə ki, 1997-ci ildə 110, 1998-ci ildə 122, 1999-cu ildə isə 137-ə yaxın mövzu verilmişdir.¹

Tovuz rayon MKS-də mütəxəssislərə kitabxana xidmətinin təşkilində bibliografik arayışların digər tiplərindən də geniş şəkildə istifadə etməyə çalışırlar.

Tovuz rayon MKS fermer mütəxəssislərə göstərilən kitabxana xidmətinə yüksək səviyyədə və hərtərəfli təşkil etmək məqsədilə

¹ *Tovuz rayon MKS-nin 1998-ci il hesabatı.*

² *Библиография. Общий курс. – М., 1981, с.513.*

¹ *Rəqəmlər Tovuz rayon MKS-nin müvafiq illərinin hesabatlarından götürülmüşdür.*

sorğu-bibliografiya xidməti ilə yanaşı, məlumat işinin uğurla həyata keçirilməsinə də səy göstərir.

Rayon MKS-də məlumat xidmətinin mühüm formalarından biri olan məlumat bülletenlərini buraxmaq üçün heç bir imkan yoxdur. Məhz buna görə də kitabxana fermer mütəxəssislərə məlumat xidmətində ədəbiyyat siyahılarından geniş şəkildə istifadə edir. Həmin siyahılarda kitabxanaya daxil olan ədəbiyyat bilik sahələri üzrə qruplaşdırılır, makinada yazılaraq kitabxananın görkəmli yerindən asılır. Bəzən kitabxana bu siyahının üzünü çıxarıb ayrı-ayrı fermer təsərrüfatının, idarə və müəssisələrinin ünvanına göndərir.

Mütəxəssislərə məlumat işinin təşkilində əyani şəkildə məlumat verilməsi də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu məqsədlə kitabxanada təşkil olunmuş mövzu kartotekaları, kitab sərğiləri, baxışlar və s. əyani məlumat vasitələrindəndir. Kitabxanada vaxtaşırı təşkil olunan yeni ədəbiyyata baxış müxtəlif bilik sahələri üzrə qruplaşdırılan yeni ədəbiyyatla oxucuları əyani şəkildə tanış edir. Mütəxəssis oxucular belə baxışlara gələrək onları maraqlandıran mövzular üzrə yeni ədəbiyyatı sistemli qaydada izləmək imkanı qazanır. Tovuz rayon MKS-də yeni ədəbiyyata baxış əvvəllər ildə 2-3 dəfə keçirilirdisə, bazar iqtisadiyyatına keçdikdən sonra bu iş ildə bir dəfə ancaq keçirilir. Çünki, kitabxana əvvəlki miqdarda yeni kitab almaq imkanına malik deyil. Baxışa müxtəlif sahələrdə çalışan mütəxəssislər dəvət olunurlar. Baxışa gələnlər onları maraqlandıran kitabı özləri üçün qeyd edir və sonra onu mütaliə üçün alırlar.

Tovuz rayon MKS-də qrup halında məlumatdan da istifadə olunur. Qrup halında məlumat fermer mütəxəssisləri oxucu qruplarına, onları maraqlandıran mövzular üzrə ən yeni seçmə ədəbiyyatdan istifadə etmək imkanı verir. Məsələn, Tovuz rayonu mərkəzi kitabxanasında bu məqsədlə mütəxəssislərə-mühəndislərə, kənd təsərrüfatı işçilərinə, aqronomlara, zootexniklərə, mexanizatorlara, müəllimlərə, həmkarlar və b. Mütəxəssis oxucu qruplarına qrup halında məlumat xidməti göstərilir.

Kitabxana mütəxəssislərə məlumat xidmətində konkret mövzunun təbliğini əsas götürür. Ədəbiyyat siyahılarının düzgün tərtib olunmasını təmin etmək məqsədilə kitabxana xidmət göstərirdiyi kollektivlərlə sıx əlaqə saxlayır.

Məlumdur ki, mərkəzləşdirmə şəraitində mütəxəssislərə kitabxana xidmətinin təşkilində texniki kitabxanalarda və məlumat orqanlarında həyata keçirilən – "İnformasiya günü", "Mütəxəssis günü", "Bibliografiya günü" və s. istifadə olunması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Lakin, Tovuz rayon MKS-də mütəxəssislərə məlumat xidmətinin bu səmərəli formasından çox az istifadə edilir.

Tovuz rayon MKS-də mütəxəssislərə kitabxana xidmətinin xüsusiyyətlərindən danışarkən, səyyar xidmət şöbəsinin fəaliyyətini də qeyd etmək lazımdır. Rayon ərazisində fəaliyyət göstərən kəndli (fermer) təsərrüfatı mütəxəssislərinin çoxusu mərkəzi kitabxana və kitabxana filialları ilə daimi əlaqə saxlaya bilmirlər. Belə ki, fermer təsərrüfatı mütəxəssislərinin əsas hissəsi çox zaman təsərrüfatlarda olur. Buna görə də mərkəzi kitabxana səyyar kitabxana xidmətlərindən istifadə edir. Lakin, son illər maddi çətinlik ucubandan bu xidmət növündən də demək olar ki, çox cüzi şəkildə istifadə edilir.

Dediklərimiz aydın şəkildə göstərir ki, Tovuz rayon MKS-də mütəxəssislərə kitabxana xidmətinin təşkili sahəsində görülən işlər heç də qənaətbəxş deyildir. Əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi mərkəzləşmə şəraitində mütəxəssislərə, o cümlədən kəndli (fermer) təsərrüfatı mütəxəssislərinə kitabxana xidməti dedikdə, birinci növbədə onlara məlumat və bibliografiya xidməti nəzərdə tutulur. Bir cəhəti də qeyd etmək lazımdır ki, MKS-də məlumat-bibliografiya xidmətinin təşkili xüsusiyyətləri ixtisas ədəbiyyatında, demək olar ki, işıqlandırılmamışdır. Buna görə də mərkəzləşmə şəraitində mütəxəssis oxuculara məlumat-bibliografiya və məlumat xidmətinin təşkili, onun nəzəri əsasları haqqında məlumat vermək və bununla da Tovuz rayon MKS-nin mütəxəssislərə, o cümlədən fermer mütəxəssislərə kitabxana xidmətinin təşkili sahəsində qarşısında duran vəzifələri göstərmək məqsəduyğun olarda.

Məlumdur ki, mütəxəssis oxuculara məlumat-bibliografiya xidməti kütləvi kitabxanaların fəaliyyətinin önəvi istiqamətlərindən biridir. Mərkəzləşdirmə bu proseslərin təkmilləşdirilməsi üçün əlverişli şərait yaratmışdır. MKS-də kitabxana-bibliografiya aparatları, o cümlədən də məlumat-bibliografiya aparatı birləşir. Bir çox mərkəzi kitabxanalarda məlumat-bibliografiya şöbələri yaradılır ki, burada da vahid məlumat-bibliografiya işi birləşdirilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, mərkəzləşdirmə şəraitində mütəxəssislərə o cümlədən, kəndli (fermer) təsərrüfatı mütəxəssislərinə,

məlumat xidmətinə nisbətən məlumat-bibliografiya xidmətini daha ətraflı şəkildə işlənmişdir. Lakin, MKS-də fermer mütəxəssisləri məlumat xidmətinin təşkili haqqında bunu demək olmaz.

Buna görə də mərkəzləşdirmə şəraitində mütəxəssislərə məlumat xidmətinin və onun nəzəri əsasları haqqında daha ətraflı məlumat vermək məqsəduyğun olar.

Məlumat fəaliyyətini kütləvi kitabxanaların işində ən mühüm istiqamətlərdən biri kimi nəzərdən keçirərkən, MKS-nin qarşısında duran vəzifələri aşağıdakı kimi göstərmək olar. Bu əhalinin politexnik, professional, istehsalat, estetik və digər məlumat tələbatlarını ödəməkdən ibarətdir.¹

Bununla belə MKS-nin məlumat işini elə qurmaq lazımdır ki, o bunun oxucu kateqoriyalarının hərtərəfli maraq və sorğularını ödəyə bilsin.

Mərkəzləşdirilmiş sistemin məlumat fəaliyyəti praktiki təkmilləşmələr tələb edir. MKS şəraitində məlumat xidmətinin yüksəldilməsi, onların işində mütəxəssislərin kompleks məlumatlandırılması sisteminin tətbiq edilməsi vasitəsi ilə həyata keçirilə bilər.

Məlumatla olan maraq və tələblərin ödənilməsi yalnız mərkəzləşmiş sistemin oxucuları haqqında deyil, həm də öz kitabxanaları olmayan istehsalat kollektivləri haqqında məlumatın əldə edilməsinə şərait yaradır.

MKS təcrübəsində məlumat xidmətinin bütün forma və metodla kompleksi: yeni daxil olan ədəbiyyat bülletenləri, daimi fəaliyyət göstərən kitab və dövrü nəşrlər sərgiləri, tematik sərgilər, məlumat günləri, mütəxəssis günləri, fərdi və qrup məlumatı istifadə olunmalıdır.

Respublikamızda MKS-nin iş təcrübəsinin öyrənilməsi göstərir ki, mərkəzləşmə şəraitində mütəxəssislərə məlumat xidməti işində tematik siyahıların tərtib olunmasına xüsusi fikir verilir. Bunların 3 tipini ayırmaq olar:

- yazılı bibliografik arayışlar kimi hazırlanan siyahılar;
- ayrı-ayrı mütəxəssislərin profili üzrə tematik siyahılar;
- diyaqnozlaşdırıcı xarakterli siyahılar.

¹ Мисеева Л. Н. О некоторых вопросах информационной работы городских ЦБС и помощь производству. – В. кн.: Массовая библиотека и научно-технический прогресс. – М., 1976, вып. 1, с. 7-30.

Bu siyahıların hər birinin hazırlanmasının müəyyən spesifik xüsusiyyətləri və mürəkkəblikləri vardır.

Kənd təsərrüfatına aid ədəbiyyatın təbliğində Tovuz rayon mərkəzi kitabxanasında və onun filiallarında ən çox sərgilərdən istifadə olunur. Bu kitabxanada 1997-1999-cu illər arasında 10-a yaxın sərgi təşkil edilmişdir.

Sərginin əhəmiyyəti yalnız oxucunu cəlb etməkdə deyildir, həmçinin kitabı sərgidən götürüb, onun illüstrasiyaları, sərlövhealth məlumatı, giriş və ayrı-ayrı fəsilləri ilə tanışlıq çox vaxt oxucu marağını istiqamətləndirir.

Nümayiş olunun kitablar bəzən elm sahələri üzrə qruplaşdırılır. Bu cür sərgilər Tovuz rayon mərkəzi kitabxanalarında bir-iki rəf daxilində tərtib edilir. Bu kitabxananın abonement şöbəsində "Kənd təsərrüfatına aid yeni ədəbiyyat" sərgisi var. Kitabxananın əməkdaşları burada yeni ədəbiyyatla yanaşı kənd təsərrüfatına aid yeni alınmış jurnalları da daxil edirlər.

Tovuz rayon mərkəzi kitabxanasında və onun filiallarında hər bir sərgi təşkil olunduqda kitabdən əlavə kənd təsərrüfatına aid dövrü nəşrlər ixtiraçı və səmərələşdiricilər üçün mövzular, kənd təsərrüfatına dair bibliografik göstəricilər də verilir.

Mövzu sərgilərinin vəzifəsi yalnız mövzuya dair ən qiymətli kitabları oxucular üçün nümayiş etdirmək deyil, həmçinin müəyyən məsələyə dair oxucuya dərin və sistemli öyrənmə imkanı verməkdir. Ona görə də sərgidə nümayiş etdirilən hər bir kitab mövzusunə görə ondan əvvəl gələn kitaba uyğun olmalıdır.

Mövzu sərgisinə Tovuz rayon mərkəzi kitabxanasında və onun filiallarında geniş yer verilir. Kitabxananın əməkdaşları rayonun əsas profilini nəzərə alaraq onlara aid ədəbiyyatı təbliğ etməkdən ötrü aşağıdakı mövzularda kənd təsərrüfatına aid sərgilər tərtib etmişlər:

1. Kənd təsərrüfatı və bazar iqtisadiyyatı;
2. Kəndli (fermer) təsərrüfatı – ərzaq bolluğunun təminatçısıdır;
3. Heyvandarlıqda konveyer sistemi və s.

Nəticə olaraq onu qeyd etmək olar ki, dövlət kütləvi kitabxanalarının mərkəzləşdirilməsi kitabxana işinin bütün sahələrində olduğu kimi fermer mütəxəssislərə kitabxana xidmətinin həyata keçirilməsi də əsaslı keyfiyyət dəyişiklikləri yaradılmışdır. Mütəxəssislərə kitabxana xidmətinin səviyyəsi, 1-ci

növbədə kənd təsərrüfatı ədəbiyyatının nə dərəcədə komplektləşdirilməsi onun təbliği səviyyəsindən asılıdır. Bu zaman rayonun təsərrüfat profili, MKS-nin oxucu tərkibi, kitabxananın mütəxəssis oxucularının peşə xüsusiyyətləri və miqdarı nəzərə alınmalı və kənd təsərrüfatı ədəbiyyatını komplektləşdirərkən, məhz bu faktlara əsaslanmalıdır.

Bununla belə, Tovuz rayon MKS-nin fəaliyyətində bir sıra nöqsanlar da hələ özünü göstərməkdədir.

1.MKS-nin vahid fondunda müasir kənd təsərrüfatı ədəbiyyatı azlıq təşkil edir. Bundan əlavə kənd təsərrüfatının müasir problemlərinə dair nəşr edilən kitabların nüsxələri az olduğundan həmin nəşrlərdən istənilən nüsxə almaq mümkün olmur.

2.Fermer mütəxəssislərə kitabxana xidmətinin keyfiyyəti kitabxanaçı kadrların hazırlıq səviyyəsindən xeyli asılıdır. Lakin, Tovuz rayon MKS-də 118 nəfər işçidən yalnız 22 nəfəri ali ixtisas təhsillidir.

3.Tovuz rayon mərkəzi kitabxanasında ayrıca kənd təsərrüfatı ədəbiyyatı üzrə "abonement şöbəsi" nin təşkili məqsəda uyğun olardı.

4.Kitabxanada fermer mütəxəssislər, işçilər haqqında məlumat verən kartoteka yaradılmışdır. Onlara verilən məlumat arayışlarının fondu yaradılmışdır və onun uçtu aparılmışdır.

Bütün bu nöqsanlara baxmayaraq Tovuz rayon MKS-nin fermer mütəxəssislərə kitabxana xidməti sahəsindəki fəaliyyətini qənaətbəxş hesab etmək olar.

Джафаров А.А.

*Вопросы организации библиотечного обслуживания
работников фермерский хозяйства*

Резюме

В статье освещен опыт библиотек сельских районов Азербайджана по организации обслуживания работников фермерского хозяйства в условиях централизации. Особое внимание уделено обобщению передового опыта пропаганды литературы и внедрению прогрессивных форм обслуживания работников фермерского хозяйства в централизованных библиотечных системах.

Опираясь на документы, в статье приводятся ряд рекомендаций, форм обслуживания работников фермерского хозяйства в сельских районах республики с учетом особенностей и преимуществ централизованных библиотечных систем.